

“De riolering in Nederland is op orde”

In de waterketen is de riolering het meest complexe onderdeel. De drinkwatervoorziening en de afvalwaterzuivering hebben beide een eenduidige doelstelling: water afleveren van een vastgelegde kwaliteit. De riolering daarentegen moet in staat zijn om drie soorten water te ontvangen en te transporteren: afvalwater, regenwater en grondwater, waarbij met name van het hemelwater de hoeveelheid zeer sterk kan wisselen. Bij het beheer van de infrastructurele voorzieningen is benchmarking een goede methode om tot een vergelijking van de prestaties te komen. Eind vorig jaar presenteerde Stichting RIONED de uitkomsten van de benchmark Rioleringszorg 2010, waaraan voor het eerst alle 430 gemeenten deelnamen. Aanleiding voor een gesprek met de projectleider van deze mega-operatie: Eric Oosterom, op het kantoor van Stichting RIONED in Ede.

U hebt een groot werk tot stand gebracht.

“Het was een mijlpaal in de geschiedenis van stichting RIONED, de afronding van een proces dat in 1999/2000 begonnen is toen een klein aantal vooral grotere gemeenten aan onze organisatie vroeg of het mogelijk was om voor de riolering een benchmark te organiseren. In overleg met het ministerie van VROM heeft Stichting RIONED toen een eerste vragenlijst opgesteld, waarmee in 2001 een kleine pilot gehouden is, gevolgd door een grote pilot in 2003 waaraan 39 gemeenten deelnamen.”

“De stuurgroep die dit gebeuren begeleidde, concludeerde dat de methode werkte en sprak de ambitie uit om vervolgens vanaf 2004 een benchmark te faciliteren waaraan zo'n 180 gemeenten in zes rondes zouden kunnen deelnemen. Dit is in de jaren 2005-2008 gerealiseerd.”

“Toen de Wet Gemeentelijke Watertaken in de Tweede Kamer behandeld werd, vroeg die aan de minister of het mogelijk was voor de riolering een landsdekkende benchmark te houden, zoals die inmiddels ook bij de drinkwatervoorziening en afvalwaterzuivering plaatsvond. Zonodig moest dit per wet geregeld worden. De vraag sloot aan bij de afspraken die op dit punt inmiddels in het Bestuursakkoord Waterketen waren vastgelegd over een representatieve benchmark.”

Hoe hebt u de stap naar landsdekkend gezet?

“Stichting RIONED is in 2008 begonnen deze benchmark voor te bereiden. Hoofdpunten daarbij waren de methodiek, de vragenlijsten, de benodigde software én communicatie. Dat laatste was erg belangrijk, want door goed te communiceren wisten de gemeenten dat de benchmark eraan zat te komen, zodat ze allemaal konden aanhaken.”

“In 2008 vond de laatste ronde volgens de ‘oude methode’ plaats. Zoals gezegd, in de oude situatie doorliepen steeds kleine

groepen gemeenten de benchmark, waarbij drie intensieve bijeenkomsten plaatsvonden. De eerste gericht op de vragenlijsten, de tweede op de analyse en het resultatenoverzicht, en de derde op het uitwisselen van ervaringen en het leren van elkaar.”

“Omdat zulke intensieve bijeenkomsten onhaalbaar zouden zijn met ruim 400 gemeenten tegelijk, hebben we besloten een tweedeling te maken: een landsdekkende presentatievergelijking met op sectorniveau analyses en constatering, leidend tot het boek ‘Riolering in beeld’ dat nu verschenen is. En anderzijds een leer- en verbetertraject waarin gemeenten per thema met de uitkomsten aan de slag gaan. Daarbij geholpen door een rapport per gemeente met gegevens over de gemeente zelf en het eigen rioolstelsel, aangevuld met een vergelijking met groepen gemeenten met een vergelijkbare grootte, stelselleeftijd en bodemsoort, en met het landelijk gemiddelde.”

“Op 18 november jl. hebben we de landelijke uitkomsten gepresenteerd en tevens op dezelfde dag in elke gemeente het eigen rapport aangeboden aan de wethouder, de sectormanager en de rioleringbeheerder. Daarnaast kent de landelijke prestatievergelijking nog een derde product, namelijk een landelijke databank met alle verzamelde gegevens, toegankelijk voor alle gemeenten, zodat men onderling kan vergelijken, nader kan analyseren en contact met elkaar kan leggen om tot uitwisseling van ervaringen te komen.”

Dat moet een gigantische databank zijn?

“Dat klopt, het product van een gedegen voorbereiding. Deze benchmark is qua omvang sowieso uniek. Van de 42 benchmarks die er voor de verschillende gemeentelijke beleidsvelden zijn, komt de eerstvolgende in omvang net boven de 100 deelnemers. We hebben deze collega-benchmarks vooraf bestudeerd, en ook inter-

Eric Oosterom

nationaal gezocht naar de beste mogelijkheden om de uitkomsten te produceren en vervolgens te benutten. Zo gebruiken we een hoogstaande applicatie om de databank voor de deelnemers te ontsluiten. Dezelfde applicatie wordt ook gebruikt op de VNG-internetpagina [waarsaattjegergemeente.nl](http://www.waarsaattjegergemeente.nl), die burgers inzicht moet geven in de bestuurskracht van hun gemeente.”

“De grote uitdaging was om de benchmarkvragen zodanig te formuleren dat je uniforme en vergelijkbare antwoorden krijgt. Als projectleider was ik een soort meewerkend voorman. In maart 2010 hebben we de vragenlijsten verzonden, in juni is de inzameling van de gegevens afgerond en in november zijn de resultaten gepresenteerd.”

Wat waren de hoofduitkomsten?

“De toon van de presentatie op 18 november j.l. was een bewuste keuze: de gemeenten hebben hun riolering op orde. Een groot compliment aan een sector waarvoor zelden een positief bericht verschijnt. Lokaal zijn zeker verbeteringen mogelijk, maar als geheel doet de sector het uitstekend. Het beeld van grote achterstanden dat telkens weer opduikt, klopt niet. Dat klopte in 2005 al niet meer. Het is wel zo dat de vervanging

langzaam geïntensiveerd moet worden. We zitten nu op één procent per jaar. Bij een gemiddelde leeftijd van 60 à 70 jaar voor rioolbuizen moeten we tussen 2030 en 2040 op 1,5 procent per jaar zitten."

"Er zijn altijd streken, zoals de veengebieden, waarin een riool elke 20 of 30 jaar vervangen moet worden, omdat het stelsel wegzakt. Daar heb je geen inspectie voor nodig. Op de hoge zandgronden daarentegen liggen riolen er na 100 à 120 jaar soms nog puntgaaf bij. Dat is meteen een aandachtspunt voor de toekomst: een zodanig gegevensbeheer dat men weet welk riool wanneer aan de beurt is, zodat vervanging gecombineerd kan worden met andere werken in de openbare ruimte. Daarop kan dan weer een investeringsbeleid gebaseerd worden."

De invloed op de waterkwaliteit is ook in beeld gebracht.

"Inderdaad, we hebben de hoofddoelen van het rioleren benoemd: volksgezondheid, waterkwaliteit en droge voeten. Volksgezondheid staat voorop, kijk maar naar de actuele situatie op Haïti. Bij ons stierf in de huidige Randstad tussen 1830 en 1860 ook meer dan een kwart van de mensen aan cholera. Een betrouwbare drinkwatervoorziening en een goede riolering hebben daaraan een einde gemaakt."

"Vraag was wel, hoe krijg je dat aspect in beeld? We hebben gevraagd naar het aantal meldingen van gezondheidsklachten. Dat waren er in totaal drie. We kregen wel zo'n honderd reacties in de trant van 'wat is dit een rare vraag'. Het belang is er wel, maar het is zo vanzelfsprekend dat het niet meer op ons netvlies staat. Bij het onderwerp waterkwaliteit vroegen we naar het aantal overstortputten en het aantal situaties waarin die overstorten negatieve implicaties hebben. Van de 14.000 overstortputten waren dat er 600. In 85 procent daarvan waren al maatregelen gepland of genomen." "We hebben ook gevraagd hoever men gevorderd was met het realiseren van afspraken met het waterschap over beperking van de emissies op het oppervlaktewater. Ongeveer 60 procent was daarmee klaar; 14 procent had minder dan driekwart gerealiseerd. Onder 'droge voeten' hebben we de gevolgen van zware regenbuien in beeld gebracht: water op straat, ondergelopen tunnels, water in huizen en bedrijven, etc. Voorkoming van hemelwateroverlast is technisch gezien de grote uitdaging voor de toekomst."

Hoe zijn de uitkomsten ontvangen?

"In de vakwereld alom positief: variërend van 'mooi boek' tot 'een schat aan informatie'. Ook de rapporten per gemeente zijn goed gevallen. Het komende half jaar zullen we nog een aantal fouten uit de databank verwijderen. Gemeenten kunnen ook nog correcties aanbrenge van gegevens aanvullen. Daarna komt er nog een nieuwe ronde in de digitale rapportage." "We krijgen inmiddels ook allerlei vragen van derden om toegang tot de gemeentelijke gegevens, maar daar gaan we uit principe niet op in. Die blijven aan de deelnemers

voorbehouden, zoals bij alle benchmarks." "Op 7 december jl. hebben we een gemeentedag in Utrecht gehouden, waaraan 400 mensen deelnamen. In feite was het de aftrap voor het leer- en verbetertraject dat nu volgt. Gemeenten kunnen nu samen en ook in overleg met de waterschappen aan de slag. Want voor elke gemeente zijn er dingen te leren en te verbeteren. De bezuinigingsdoelstelling van het kabinet en de besparingsambitie in de waterketen vormen beide een stimulans om dit nu op te pakken. Diverse regio's zijn ook al druk aan de slag met de benchmarkuitkomsten."

Is er voldoende deskundigheid bij de gemeenten?

"Vergeleken met 2005 is de formatie op het gebied van riolering bij de gemeenten gelijk gebleven. Wel is het takenpakket van deze mensen uitgebreid. Dezelfde mensen doen dus meer werk. We horen wel dat vacatures moeilijk te vervullen zijn. Punt van zorg is vooral de vergrijzing van het personeelsbestand en de uitstroom van deskundigheid die daardoor de komende jaren zal plaatsvinden. Stichting RIONED heeft daarom speciaal mensen aangetrokken om het vakgebied te ondersteunen op het gebied van scholing en werving op de arbeidsmarkt."

Goed nieuws is doorgaans geen nieuws.

"Dat hebben we ook gemerkt. Toen men begrepen had wat voor boodschap wij op 18 november zouden uitdragen, lieten pers en tv het afweten. Ook de stijging van de rioolheffing vlak af, dus ook dat was geen punt meer om aandacht aan te schenken."

"Daar staat wel een andere ervaring tegenover. Vorig jaar zomer hebben we een belevingsonderzoek laten uitvoeren: een enquête onder 2100 burgers, een representatieve steekproef. Als je de mensen daarin gericht vraagt: 'wat weet je van riolering' en 'hoe waardeer je de rioleringszorg', dan krijg je positieve antwoorden. Mensen blijken volledig op de hoogte van de functies en het nut van het rioelstelsel. Van de ondervraagden was 93 procent tevreden over de riolering in de eigen woonplaats. Slechts twee procent was in enige mate ontevreden."

Hoe ziet uw loopbaan eruit?

"Ik ben in 1973 geboren in Alphen aan de Rijn. Daar heb ik ook zo'n 25 jaar gewoond. Ik ken dus de problematiek van het veengebied van huis uit. Van 1991 tot 1996 studeerde ik in Utrecht scheikunde, in het bijzonder fysisch-organische chemie. Aansluitend verrichtte ik aan de Universiteit van Amsterdam een promotieonderzoek op het gebied van homogene katalyse. Daarbij vinden katalytische reacties plaats in dezelfde fase (meestal in oplossing) als waarin de katalysator zich bevindt. Vaak is de feitelijke katalysator een metaalatoom dat precies op maat in een ingewikkeld

organische molecuul is aangebracht. Nadeel van 'homogeen' is doorgaans dat de dure katalysator niet te verwijderen of terug te winnen is. Ik heb laten zien dat met behulp van microfiltratietechnieken afscheiding toch mogelijk is als de dragermoleculen voldoende groot zijn. In 2001 ben ik gepromoveerd bij professor Piet van Leeuwen. In de zomer van 2001 heb ik een soort sabbatical genomen en heb ik met mijn vrouw een half jaar gewerkt in de hulpverlening, bij tehuizen voor mensen met lepra in India. Terug in Nederland ben ik 2,5 jaar actief geweest bij 'Jeugd met een opdracht': een wereldwijd werkende christelijke hulpverleningsorganisatie."

"Na die periode kregen we weer behoefte aan werken in een meer reguliere setting. In 2004 ben ik toen bij Stichting RIONED in dienst gekomen en begonnen met onderzoek voor de Rioleringsatlas, eigenlijk de voorloper van de landelijke prestatievergelijking 'Riolering in Beeld'. Daarnaast heb ik bij RIONED gewerkt aan publiekscommunicatie en belangenbehartiging, onder meer de bestrijding van rioolproblemen door vochtige doekjes."

Geen spijt gekregen van de overgang?

"Van de projecten die ik de afgelopen jaren heb mogen doen, heb ik enorm genoten. Daar wil ik ook mee verder gaan, bijvoorbeeld met het leer- en verbetertraject bij de gemeenten. Daarnaast zal ik betrokken zijn bij de initiatieven die Stichting RIONED begon met STOWA, de Unie van Waterschappen en VNG om met de beschikbare budgetten meer kennis te verzamelen om overal de juiste, de meest effectieve maatregelen te nemen. Met vuistregels en

"Nieuwe kennisstrategie voor stedelijk waterbeheer gewenst"

generieke maatregelen zijn we een heel eind gekomen; de komende tijd bestaat vooral behoefte aan maatwerk. Lokaal vaststellen wat op die bepaalde plek de beste aanpak is. We denken aan proeftuinen per regio om die uitdaging met de betrokkenen aan te gaan." "We zullen extra kennis ook nodig hebben om Nederland klimaatbestendig te maken, maaiveldhydraulica bijvoorbeeld. Vasthouden, bergen en afvoeren in het stedelijk gebied vraagt om een nieuwe manier van denken over ruimtelijke inpassing. Met innovatief onderhoud hopen we lokaal tot optimale vervangingstermijnen te komen. Beoordelingsmethodieken zijn nodig om kosten en risico's in de totale levenscyclus van voorzieningen te kunnen bepalen. Uitdagende kennisvragen om gezamenlijk aan te pakken."

Maarten Gast